

M. Lloyd, "Κλέοβις και Βίτων (Ηρόδοτος 1,31)", *Hermes* 115 (1987) 22-28.

Μετάφραση-διασκευή Γ. Ζωγράφου.

Η συνάντηση του Σόλωνα με τον Κροίσο τοποθετείται εμφαντικά στην αρχή της ιστορίας του Κροίσου και κοντά στην αρχή του όλου έργου. Του Σόλωνα η λεπτομερής αφήγηση για την ανθρώπινη ευτυχία αναμένεται έτσι να έχει κάποια εφαρμογή σε ό,τι ακολουθεί, ακόμα και να εκφράζει τις απόψεις του Ηρόδοτου. Αλλά κάποιοι φιλόλογοι υποστήριζαν ότι η συμβουλή του Σόλωνα δεν έχει συνοχή και ειδικότερα ότι η ιστορία του Κλέοβι και του Βίωνα δεν ταιριάζει με το υπόλοιπο. Αν είναι έτσι, και ο Ηρόδοτος βρισκόταν σε σύγχυση σε αυτό το σημαντικό προγραμματικό χωρίο, τότε μικρή ελπίδα υπάρχει να βρούμε σοβαρές φιλοσοφικές ή θρησκευτικές σκέψεις οπουδήποτε στην ιστορία του.

Η απάντηση του Σόλωνα στην ερώτηση του Κροίσου σχετικά με το ποιος είναι *ὀλβιώτατος* αποτελείται από τρεις ενότητες: πρώτον αποκαλεί τον Τέλο ως τον πιο ευτυχισμένο και το αιτιολογεί (1.30.3-5)· έπειτα ονομάζει τον Κλέοβι και το Βίωνα ως πιο ευτυχισμένους, και δικαιολογεί την επιλογή του με το να αφηγείται μια ιστορία για το θάνατό τους (1.31)· και τέλος εξηγεί στον Κροίσο γιατί δεν πρέπει να επιλεγεί ως ο πιο ευτυχισμένος (1.32). Δεν υπάρχει δυσκολία να δούμε πώς ο Τέλος αποτελεί παράδειγμα στη συζήτηση για την ανθρώπινη ευτυχία στην τρίτη ενότητα: η ζωή είναι ασταθής και κανένας δεν είναι ευτυχισμένος σε όλους τους τομείς της· ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος είναι αυτός που έχει το μεγαλύτερο αριθμό αγαθών στη διάρκεια της ζωής του και έπειτα πεθαίνει καλά (32.9). Αυτό δε σημαίνει ότι ο τρόπος του θανάτου του πρέπει να είναι δοξασμένος. Ένας καλός θάνατος είναι ένα ουσιαστικό στοιχείο της ευτυχισμένης ζωής. Ο Σόλων επιλέγει τον Τέλο ως τον πιο ευτυχισμένο, επειδή και χάρηκε συνεχή ευτυχία και πέθανε καλά.

Η άρνηση του Σόλωνα να θεωρήσει τον Κροίσο ως τον πιο ευτυχισμένο άνθρωπο αποδεικνύεται δικαιολογημένη, όταν ο Κροίσος χάνει πρώτα το γιο του και έπειτα το βασίλειό του. Ο Κροίσος ο ίδιος αργότερα συνειδητοποιεί ότι ο Σόλωνας είχε πράγματι δίκιο (1.86.3), παρόλο που είχε θυμώσει από τη στάση του. Ο Σόλωνας υπογράμμισε τη δύναμη της *συμφορῆς* και η *συμφορῆ* κυριαρχεί στην ιστορία του Άτυ και του Άδραστου. Μια σειρά από απρόσμενα και απρόβλεπτα γεγονότα οδηγεί στην πτώση του

βασιλείου του Κροίσου δείχνοντας ότι κανένα ανθρώπινο ον δεν μπορεί να σωθεί από την καταστροφή.

Ο Τέλος αποτελεί παράδειγμα για τη γενική συζήτηση του Σόλωνα σχετικά με την ανθρώπινη ευτυχία και αυτή η συζήτηση βρίσκει εφαρμογή στον Κροίσο. Δεν είναι όμως φανερό πώς ο Κλέοβις και ο Βίτωνας ταιριάζουν σ' αυτή τη συζήτηση και γιατί επιλέχθηκαν δεύτεροι πιο ευτυχείς. Η απαισιοδοξία της πίστης του θεού ότι ο θάνατος είναι καλύτερος από τη ζωή για τους ανθρώπους φαίνεται να μη συμφωνεί με την περιγραφή του Τέλου όπου μια ευτυχισμένη ζωή φαίνεται να είναι εφικτή. Η μόνη φανερή συνάφεια ανάμεσα στις δυο ιστορίες είναι ο δοξασμένος θάνατος, αλλά στις δυο ιστορίες υπάρχει κάτι περισσότερο από το δοξασμένο θάνατο: για τον Τέλο ο θάνατος έρχεται ως τελικό συμπλήρωμα μιας ευτυχισμένης ζωής· ενώ για τον Κλέοβι και το Βίωνα ο θάνατος λέγεται με σαφήνεια πως είναι μια ανταμιδιβή που δείχνει ότι ο θάνατος είναι καλύτερος από τη ζωή.

Αφού τα κριτήρια του Σόλωνα για την ευτυχία είναι μια μέτρια ευτυχισμένη ζωή που ακολουθείται από έναν ένδοξο θάνατο, οι φιλόλογοι προσπάθησαν να υποστηρίξουν ότι ο Κλέοβις και ο Βίτωνας, όπως ο Τέλος, φαίνεται να χάρηκαν μια μέτρια ευτυχισμένη ζωή και ένα δοξασμένο θάνατο. Ήρθαν δεύτεροι, διότι πέθαναν σχετικά νέοι και έτσι είχαν λιγότερο πλήρεις ζωές.

Ο M.Lloyd δε συμφωνεί. Η ιστορία του Τέλου γι' αυτόν είναι μια συμπυκνωμένη αφήγηση για ποιο λόγο αυτός είναι ο πιο ευτυχισμένος, όπου κάθε λεπτομέρεια εξηγεί μια όψη της ευτυχίας του. Το κεφάλαιο για τον Κλέοβι και το Βίωνα αντίθετα ασχολείται μόνο με το θάνατό τους. Το νόημα της ιστορίας δε συνίσταται στην απαρίθμηση των όψεων της ευτυχίας τους, αλλά στην κλιμακωτή αποκάλυψη της απαισιόδοξης σοφίας του θεού. Ο Ηρόδοτος δε λέει σχεδόν τίποτα για την ποιότητα της ζωής τους γενικά, αλλά επικεντρώνεται στο θάνατό τους. Δίνει κάποιες λεπτομέρειες της ζωής τους, αλλά αυτές είναι απαραίτητες, για να εξηγήσουν την αφήγησή του για το θάνατό τους και δεν είναι όψεις της ευτυχίας τους. Εμείς πρέπει να ξέρουμε ότι είναι Αργείοι, για να καταλάβουμε γιατί ο ναός της Ήρας βρισκόταν σε κάποια απόσταση από την πόλη. Πρέπει να ξέρουμε ότι ήταν δυνατοί για να καταλάβουμε πώς μπόρεσαν να σπρώξουν ένα άρμα για μια τέτοια απόσταση. Η μόνη λεπτομέρεια στην ιστορία που δείχνει ότι η ποιότητα της ζωής τους ήταν σημαντική είναι βίος ... αρκέων υπήν, και

αυτό δύσκολα αρκεί από μόνο του να καλύψει την ιδέα μιας γεμάτης, αλλά ταπεινής ζωής, όπως αυτή του Τέλου. Κάποιοι φιλόλογοι δέχτηκαν έτσι ότι το βασικό νόημα της ιστορίας είναι απαισιόδοξο, ενώ υποστήριξαν ότι ο Ηρόδοτος άλλαξε την έμφαση στην ιστορία του Κλέοβι και του Βίωνα υπογραμμίζοντας τη θετική ευτυχία στην ζωή τους, για να ταιριάζει με του Τέλου. Αλλά αυτό προκαλεί το ερώτημα γιατί ο Ηρόδοτος θα'πρεπε να επιλέξει μια τέτοια ιστορία αν δεν ταιριάζει με αυτή του Τέλου.

Κάποιο υποστήριξαν ότι οι δύο ιστορίες ήταν ασύμβατες, διότι ο Ηρόδοτος τις άντλησε από διαφορετικές πηγές, χωρίς να τις συμφιλιώσει. Κατά τον M. Lloyd, το κλειδί για να κατανοήσουμε τη σχέση ανάμεσα σ'αυτές τις ιστορίες είναι η ιδέα που εκφράζεται ευρέως στην ελληνική λογοτεχνία, ότι η δυστυχισμένη ζωή είναι χειρότερη από το θάνατο. Το καλύτερο στο οποίο μπορεί κανείς να ελπίζει είναι να απολαμβάνει μια συνεχώς μέτρια ευημερία όπως ο Τέλος. Αλλά αν αυτό δεν είναι δυνατό τότε η δεύτερη πιο ευτυχισμένη συνθήκη είναι ο θάνατος. Έτσι ο Κλέοβις και ο Βίτων λέγεται πως είναι οι δεύτεροι πιο ευτυχισμένοι. Η τρίτη και χειρότερη συνθήκη είναι η δυστυχισμένη ζωή ή ακόμα και μια ζωή, σαν αυτή του Κροίσου, που πέφτει από την ευημερία στην καταστροφή.